

DEBATT OCH REFLEXER

DEN KONSERVATIVA STÅNDPUNKTEN

Av fil. stud. CLAES G. RYN

Fil. stud. Claes G. Ryn, Uppsala, utvecklar i denna debattartikel vad han uppfattar som det väsentligaste i den konservativa ståndpunkten. Sv. Tidskrift inbjuder till debatt om författarens teser.

Den i konservatismens tankesfär hemmastadde har under senare år kunnat göra en intressant iakttagelse beträffande den förment konservativa opinionen i vårt land: Många gör anspråk på benämningen konservativ, men allt färre visar sig vilja försvara de tankar, som traditionellt utgjort konservatismens kärna. Bakom ordet döljer sig ej sällan en förkunnelse i upplösning. Den håller på att slita sina etiska förankringar och är ett offer för djupnande inre motsägelser. Vad vi möter är en intellektuellt paralyserad konservatism. Den tror sig vara rustad att dämna upp den framvältrande ideologiska tidvatenvågen, men i själva verket rider den redan på vågkammen.

Syftet med denna artikel är att påminna om några av konservatismens bärande tankar och att därmed stimulera till intern konservativ diskussion av intellektuella grundproblem. Samtidigt söker artikeln ange utgångspunkter för en kritisk granskning av den i Sverige

förhärskande radikala tendensen. En ganska fantasilös och rakt på sak uppläggning har valts för ändamålet. Det är författarens avsikt att formulera ett antal satsar, vilka i koncentrat skall återge centrala moment i konservativt tänkande, samt att till dessa foga korta kommentarer.

Det finns kanske skäl att varna läsaren för att av den ytterst kompakta framställningen dra slutsatsen, att konservatismen skulle vara ett slutet dogmsystem. Somliga har löst beskrivit den som ett temperament, och sanningen ligger snarare i den riktningen. Dess utmärkande egenskap kan sägas vara en vilja att besvara och tillämpa historiens visdom. Vad som nedan diskuteras är i linje härmed att betrakta som några av de grundläggande approximativa sanningar, vilka människan i sitt eviga sökande nått fram till. Innan vi griper oss an med uppgiften bör kanske också påpekas, att orden konservatism och konservativ ej är avsedda att ge en partipolitisk association utan en idéhistorisk.

Den första satsen får alltså följande lydelse:

Konservatism — kristendom

Det är människans mål att söka utforska och efterleva en högre vilja. Det är i ett bejakande av denna som hon finner sann värdighet.

Om läsaren här tycker sig skön-

ja en kristen tankegång, är det fullt förståeligt. Det språk som talas är den kristna etikens. Betyder då detta, att konservatismen nödvändigt också måste vara kristen? Det var en förhastad slutsats. Vad som bör utläsas ur denna formulering om förhållandet konservatism — kristendom är endast, att den västerländske konservative, när han yttrar sig i etiska frågor, i stor utsträckning är hänvisad till den kristna etikens språk — detta naturligtvis av historiska skäl.

Nej, formuleringen "diskvalificerar" inte den irreligiöse som sant konservativ. En människa kan vara irreligiös men ändå dela den fördjupade konservatismens grundtanke, att människan inom sig bär en absolut etisk norm, som höjd över och oberoende av ögonblickets värderingar eller den aktuella tidstendensen behåller sin giltighet. Här ligger själva centrum i den konservativa åskådningen: Det existerar ett objektivt rätt, ett tveklöst nej till varje antydan om att det rätta skulle hämta sitt innehåll ur det mänskliga godtycket eller maktens diktat; det finns en högre vilja, som bryter igenom människans evinnerliga egoism, en sista instans inför vilken hennes handlingar prövas. Denna högre vilja, vilken upplevs som en broms på vårt vanliga expansiva jag, verkar inom oss med ett mycket bestämt syfte: fullkomningen av vars och ens högsta utvecklingsmöjligheter. Den är den mänskliga naturens dragning mot sin egen bestämelse. I alla skiftande valsituationer drar den oss mot våra i djupaste mening sanna jag. Den fördunklas så länge vi förhärdar oss mot den men låter sig förnimmas allt starkare ju mer vi öppnar oss för den.

Låter allt detta en aning abstrakt? Kanske kan då en mycket konkret fråga vara till hjälp: Känner vi inte alla på oss, att vissa av våra handlingar gör oss till bättre, värdigare människor och föder nya goda handlingar, medan andra handlingar gör oss till sämre människor?

Etiskt sökande

Om alltså den konservative hävdar, att det finns en högre vilja, eller en absolut etisk norm om vi så vill, betyder inte detta, att han gör anspråk på att också fullständigt ha kartlagt den; mindre än de flesta tror han sig om att sitta inne med lösningen på tillvarons gåtor. Vad han säger är endast, att människan, om hon vill leva ett i verklig mening civiliserat och lyckligt liv, ständigt måste söka efter dess innebörd; hon måste söka den i mänsklighetens moraliska traditioner och i sitt eget inre. Ja, av dessa ansträngningar beror själva grundförutsättningen för ett gott liv, nämligen livet självt. När sanning och rätt i människornas medvetande är detsamma som vad var och en väljer att inlägga i begreppen, är individen utlämnad åt den starkares godtycke. I relativistens subjektiva preferenser har människovärdet den bräckligaste av garantier. När vi glömmar den gamla och mödosamt vunna insikten, att individen just i sin egenskap av människa representerar ett oändligt värde, kommer Dachau desto närmare. Samma resonemang kan föras om t. ex. frihet och tolerans. Utan att människan är medveten om deras sanktionering i den absoluta normen, saknar de varje beständig garanti.

Människan föds ofullkomlig och

förblir ofullkomlig. Hon kan av detta skäl aldrig hoppas skapa något gudsrrike på jorden. Det enda hon kan sträva efter är att begränsa de negativa verkningarna av sin ofullkomlighet.

Accepterandet av detta faktum är inte något som faller sig lätt för människan. Människan är en njutningslysten och samtidigt fabulerande varelse. Hon hänger sig gärna åt storhetsdrömmar och tycker inte om att påminnas om sin skröplighet. Hon är en mästare i att fabricera myter, som kan dölja eller åtminstone bädda in den obehagliga sanningen. Helt lyckas hon emellertid aldrig förkväva medvetandet om den egna ofullkomligheten. Det är därför hon skapar myten om det strålande framtidsriket. Hon medger motvilligt, att hon än så länge är behäftad med vissa brister — men vänta! Det skall inte alltid behöva vara så här. Trosvisst förkunnar hon den saliggörande formeln: Låt oss bara göra det kyliga förnuftet till alltings härskare; låt oss bara avlägsna hotet mot vår ras; låt oss bara erkänna tillvaron som ett materiellt skeende — och vägen till oändliga mänskliga framsteg ligger öppen.

Förslagen är många men andan densamma.

Den konservative har genomskådat dessa den mänskliga självförhåvelsens skapelser. Han erbjuder inte guld och gröna skogar utan den smärtsamma sanningen. Han vill öppna människornas ögon för att deras natur pekar hän mot förintelse snarare än perfektion, mot ondska snarare än godhet, mot anarki snarare än harmoni. Den konservative tror på möjligheten av ett gott liv, men han förstår, att det kan vinnas, endast om männi-

skan inser sin begränsade förmåga och går vidare därifrån.

Vägen till mänsklig värdighet går inte över reservationslös uttelse av människans natur utan över mödosam kamp mot dess eviga benägenhet för ondska. Vägen är inte att låta sig regeras av drifter och impulser utan att styra dem. Ett ignorande av denna omständighet leder i längden till en inre och yttre anarki, som endast kan kasta människan djupare ned i ondska och olycka.

Vi konstaterade nyss, att den konservative när en avsevärd mistro mot den mänskliga karaktären men att han för den skull inte förfaller till någon nattsvart pessimism. I denna sats talas närmare om förutsättningen för ett gott liv. Vi har redan tidigare nämnt, att sann mänsklig värdighet enligt den konservative tillfaller människan i samma mån som hon närmar sig en högre vilja, och det som behandlas är alltså samtidigt hur denna process ter sig.

Inga genvägar

Den konservative tänker sig inga genvägar till det civiliserade livet. Han har klart för sig, att det förutsätter inget mindre än livslång inre kamp. Antingen han tror på den kristna dogmen om arvsynnen eller nöjer sig med att acceptera ondskan som en ofrånkomlig del av mänskligt liv, vet han, att det lägre jaget inom människan måste lokaliseras och övervinnas om och om igen.

Den konservative ser ett behov av vakthållning mot de olika drifter och begär, som inbördes tävlar om människans uppmärksamhet, ty han har lärt, att de till sin natur

är expansiva och att de lätt förvandlar sin ägare från herre till slav. Han har insett, att kapitulationen under sinnenas nycker är liktydig med en avhumanisering. Genom att slappt hänge sig åt allehanda fysiskt-emotionella lustupplevelser markerar individen sin egen förnedring. Den yttersta följden är alltid: — kaos och förtvivlan. Det är därför den konservative är den förste att ta avstånd från de röster i hans samtid, som söker undergräva det andligas överhöghet inom individen. Mot driftsmystikerns dyrkan av det blinda begäret ställer han det genuint mänskliga i människan — förmågan att tygla drifter och impulser, förmågan att styra sig själv.

Den kyliga rationalismen är ett uttryck för människans aldrig avlägsna hybris och bär inom sig fröet till hennes degradering. Allt meningsfullt intellektuellt arbete är öppet för det som ligger bortom det logiskt och naturalistiskt omedelbara. Det erkänner intuitionen och präglas av ödmjukhet.

Påståendet att det strikta logiska tänkandet skulle vara det enda medel varmed människan kan söka sanningen möter liten resonans hos den konservative. Han anar den kyliga rationalismens rätta väsen. Vad är den annat än en tjurskallig förnekelse av allt utom det egna jaget, ett försök att upprätta den allsmåktiga människan? Den konservative fruktar denna rationalism, ty han vet, att den binder människan i sin egen kärlekslösa sterilitet och trångsyn; den förvandlar henne till en spegelbild av sig själv och dömer henne till slaveri under siffror och tomma abstraktioner.

Rationalismen dogmatisk

Den konservative avslöjar den kyliga rationalismen som den anti-intellektuella förvillelse den är: Bländad av naturvetenskapens metod gör sig rationalisten blind för att den mänskliga verkligheten måste förstås genom annorlunda beskaffade tankeprocesser än de fysikaliska. Dogmatiskt stympar han intellekt och inför ett nytt metafysiskt system. Den konservative inser, att sann kunskap i humanistiska ting inte är en produkt av det stränga, metodiska hopsamlandet av livlösa data. Den framgår ur en oerhört mycket subtilare process, vars enskildheter inte ens alltid är uppenbara för oss. Inget intellektuellt sökande, värt namnet, kan vända ryggen åt det faktum, att det finns en andlig intuition, som kan nå mycket djupare och vara mera sant vetenskaplig än någonsin det kyligt rationella resonemanget. Och det kan ej nog betonas: Det finns inte ett spår av känslomässig överspändhet i denna konservativa övertygelse; här är inte fråga om någon form av romantiskt svärmeri utan om raka motsatsen.

Den mänskliga naturen i all sin svaghet ropar efter stöd i ansträngningarna att utforska och närma sig den högre viljan. Människan finner detta stöd i traditionen, i århundradenas samlade visdom, i alla de oräkneliga fingervisningar, som det historiskt nedärvda erbjuder.

Kontrasten mellan den konservativa inställningen och radikalens suveräna förakt för det hävdvunna är skärande. Där den konservative ser ett oundkänligt stöd för människans sökande efter värdighet, ser radikalen i sin allvishet endast ett irriterande sabotage mot mänsk-

ligt framåtskridande. Medan den förre i vetenskap om människans svaghet vänder sig till gångna generationer för vägledning, har den senare blicken envist riktad mot framtiden.

Motsättningen mellan konservativa och radikaler återspeglas i användningen av vissa ord. Ord som fördom eller konvention, vilka i den konservativa vokabulären i allmänhet betecknar något respektabelt, blir i den radikala närmast skällsord. Vad är då t. ex. en fördom? Den är naturens lösning på det problemet, att ingen människa någonsin kan ha fullständig kännedom om de många faktorer, som bör beaktas vid varje handling hon utför. Utan fördomar skulle vårt liv bli ett enda hur? och varför?. Nu förser oss emellertid fördomarna med en sorts kunskap i andra hand, en kollektiv visdom, som gör det möjligt för oss att tänka och handla utan ständiga paralyserande överväganden. Gångna generationer eller insiktsfullare människor än vi själva har i stor utsträckning stått inför samma problem som vi, och vi utnyttjar deras erfarenheter i form av olika förutfattade meningar. Utan fördomar vore varje individ hänvisad till sin egen privata visdom eller kunskap. Hans enda vägvisare vore det egna futtiga förnuftet. Den "fördomsfria" människan, den inbitne radikalens ideal, är med andra ord inget annat än den okunniga människan.

Onda fördomar

Nu skall emellertid ett viktigt tillägg göras: Den konservative förnekar givetvis inte, att det finns onda fördomar, inspirerade av människans lägre jag. Denna om-

ständighet förleder honom dock inte till den logiska saltomortalen att vilja göra rent hus med alla fördomar.

Varje människa är bunden av ett oskrivet fördrag, som talar om ansvar och förpliktelse inte endast gentemot dem som lever nu utan också gentemot dem som är döda och dem som skall födas (Burke). Människan äger inte rätt att fatta sina beslut endast med hänsyn till det som hon i sitt dagsländeperspektiv uppfattar som den egna tidens krav eller önskemål. Hon skall alltid komma ihåg, att hon är förvaltare av ett arv, som skall föras vidare till kommande generationer.

Det kan i förstone synas en smula egendomligt, att denna mycket viktiga konservativa tankegång lämnas utan utförligare kommentar. I själva verket är den ju emellertid bara en slutgiltig formulering av tidigare antydda tankelinjer. Den får i sammanhanget anses tala för sig själv.

Den utslagsgivande kampen mellan gott och ont försiggår inte i samhället utan i de enskilda individernas inre. Det är därför omöjligt att medelst sociala manipulationer bygga ett gott samhälle. Att bortse från detta faktum är det samma som att föra till ytan de dunkla krafter inom människan, som ständigt hotar att bemäktiga sig hennes vilja.

Att det är med yttre medel — aktiv lagstiftning, institutionella förändringar, utbildning, etc. — som man skall åstadkomma en bättre och lyckligare människa är en föreställning, som möts med starka reservationer av den konservative. Insikten om den mänskliga naturens potential för ondska gör honom till motståndare till

varje politisk eller filosofisk strömning, som resulterar i avrustning av människans inre försvar. Han känner till, att just under ytan slumrar lågheten i människan. Överflytta uppmärksamheten från självreform till samhällsreform och korruptionsprocessen tar sin början.

Varje civiliserat samhälle kräver någon form av klasser. Att söka utplåna de olikheter, som faktiskt existerar mellan människor i såväl andligt som fysiskt avseende, att söka ersätta hierarki och variation med egalitet och uniformitet är att förkväva kulturellt framåtskridande; det är att döda mänsklig gemenskap och att bredda vägen för tyranni.

Erfarenheten har lärt den konservative, att ett samhälle byggt på organiskt (dvs. ej i någon naturalistisk mening) framvuxna sociala grupperingar är det enda som kan bilda grogrund för kulturella framsteg i ordets rätta bemärkelse. Endast ett sådant samhälle kan bevara det omistliga arvet från gångna generationer och samtidigt erbjuda sunt ledarskap — de två grundförutsättningarna för civilisatoriska landvinningar. Om den konservative i den komplicerade klasstrukturen ser ett dynamiskt kraftfält, där andra endast förmår se orättvisor, beror det på, att han inte som andra mäter framsteg blott i empiriskt påvisbara materiella ting utan främst i andliga termer.

Det organiskt utbildade klass-samhället är i den konservatives ögon på samma gång ett uttryck och ett värn för mänsklig gemenskap. Den osökta känslan för nivå och distans är för honom inte något som skiljer människor åt utan något som sluter dem samman.

Han gör gällande, att den naturliga hierarkiska ordningen — vi möter den på såväl det andliga som det fysiska området — skapar samhörighet mellan människor genom att ständigt väcka känslor av ömsesidigt ansvar och beroende.

Jämlikheten omöjlig

Den konservative har förstått, att jämlikhetsidén är en abstraktion utan möjligheter till förverkligande. Ett samhälle utan ledarskap kan helt enkelt inte existera. Vad jämlikhetsivrarna kan åstadkomma är endast ett nytt klassamhälle. Medlemmarna av den naturliga aristokratien — här är ej fråga om börsaristokrati — berövas sin ledarställning och införlivas sorgfälligt med den nivellerade massan. Deras platser fylls dock snart av andra, som bättre förmår utnyttja det nya samhällets vägar till inflytande. Vad vi får är inte "det klasslösa samhället" utan ett urartat, förrått klassamhälle. För att generalisera och tillspetsa: Medan det organiska klassamhällets ledare grundar sina positioner på insikt och moralisk resning, kommer ledarna i "det klasslösa samhället" att grunda sina på demagogi och makt. Att sedan den effektiva broms på maktmisbruk, som de sociala grupperingarna erbjuder, samtidigt förlorar sin betydelse, gör faran för tyranni än mera överhängande. Var i den grå, jämlika massan finns de som skulle kunna bjuda motstånd?

Nej, problemet för den konservative är inte att utplåna alla sociala olikheter; sådana har alltid funnits och kommer alltid att finnas. Problemet är att förfina klass-samhället, att i möjligaste mån utplåna dess brister.